

Vetorätten och FN

Hur långt vetorätten i FN:s säkerhetsråd, dvs. rätten för en stormakt att hindra beslut, enligt stadgan sträcker sig är inte alldeles klart. I procedurfrågor krävs blott att sju av de elva medlemmarna är ense. I andra frågor finns i princip vetorätt: det fordras att sju medlemmar, bland dem alla de fem självskrivna och ständiga medlemmarna — stormakterna —, är av samma mening. Dock skall i vissa fall vederbörande part hålla sig från att rösta, främst då det gäller att utforma förslag till lösning av tvister på fredlig väg; för ett ingripande i form av t. ex. blockad eller militär aktion fordras däremot alltid samstämmighet mellan stormakterna, och det var särskilt dessa fall man tänkte på vid vetorättens utformning. Frågan om vetorättens omfattning har främst gällt gränsen mellan procedurfrågor och "andra frågor", men även i andra punkter har osäkerhet och skilda meningar framkommit. Att bestämt säga vad stadgan avser är knappast möjligt. Även då medvetna motsättningar inte lösts genom otydlighet är det svårt att komma fram till säkra tolkningar.

Vetorätten har begagnats omkring sextio gånger; det går inte att exakt ange antalet veton, då det i några fall tvistigt vad som förekommit. Det är ett välkänt och märkligt förhållande, ett av de entydigaste bevisen på konfliktläget efter kriget, att praktiskt taget endast Ryssland använt vetorätten; blott i ett enda fall, då det gällde en undersökning i Östasien 1946, har en annan stat, Frankrike, inlagt veto. Vetorätten brukades flitigast under de första åren: 9 gånger 1946, 13 1947, 6 1948, 13 1949; att vetorätten senare i stort sett tillgripits mindre ofta — 1952 var dock antalet veton 7 — beror inte på att man blivit mera ense, utan snarast på att man undviker att ta upp en del frågor, då detta uppenbarligen är utsiktslöst.

En betydande grupp av veton (omkring 25) består i avvisanden av förslag om intagande av nya medlemmar i förbundet; för intagande fordras två tredjedelars majoritet i generalförsamlingen efter tillstyrkan av säkerhetsrådet. Ryssland har — ofta genom ett "klumpveto" som gällt flera stater på en gång — i många fall hindrat FN:s utvidgning. Bland de stater som vägrats inträde på detta sätt är Italien, Finland, Eire, Portugal, Japan, Ceylon; beträffande några av dessa stater har vetot flera gånger upprepat. En annan talrik och viktig grupp av vetor gäller förslag i aktuella tvistefrågor av stor politisk räckvidd. Mer än ett tjugotal veton kan anses höra till denna kategori. Exempelvis följande förslag har mött ryskt nej: undersökning av angreppshandlingarna mot Grekland respektive konstanterande av att Bulgarien och andra stater gjort sig skyldiga till dylika handlingar (ett flertal tillfällen), utredning om den tjeckoslovakiska kuppen, godkännande av kommissionsför-

slag om nedrustning under kontroll och om särskild atomkraftskontroll, resolution mot Berlinblockaden, uppmaning till medlemmarna att inte stödja Nordkorea, utredning rörande Kommunist-Kinas hållning till Koreakriget, utredning angående anklagelserna mot FN för bakteriekrig i Korea respektive fördömande av dessa anklagelser. En tredje, relativt liten grupp av veton kan sägas gälla frågor utan storpolitisk innebörd.

Vetorätten kan å ena sidan ses som ett hinder för FN att fungera, å andra sidan som en förutsättning för att FN skall existera, det är en självklarhet som i otaliga formuleringar uttalats ända sedan organisationens tillkomst. "Genom stormakternas vetorätt", heter det i den svenska utredningen av år 1946, "blir säkerhetsrådet, har det sagts, urständsat att handla just i de fall, då handling med tanke på fredens och säkerhetens upprätthållande ter sig mest nödvändigt. Å andra sidan har framhållits att ett inskridande, och alldeles särskilt

en tvångsåtgärd, som beslötes under motstånd från en ständigt medlems sida, i realiteten skulle kunna vara liktydig med en upplösning av organisationen."

Frågan om vetorättens totala borttagande är det för närvarande inte lönt att diskutera; då är det mera realistiskt att direkt ta upp frågan om FN i sin nuvarande sammansättning fyller någon verklig uppgift. Däremot är det tänkbart, ehuru föga sannolikt, att vissa begränsningar av vetorätten skulle kunna genomföras; bland annat har det flera gånger föreslagits att vid beslut om intagande av nya medlemmar denna rätt skulle avskaffas. Det är i första rummet sådana jämkningar utrikesminister Dulles avser och som skulle diskuteras vid en eventuell konferens för revision av stadgan. En sådan konferens kan beslutas "med två tredjedelars majoritet av generalförsamlingens medlemmar och beslut av sju medlemmar av säkerhetsrådet, oavsett vilka"; vid behandling av förslag om en konferens finns alltså ingen vetorätt. Men för förslag av konferensen behövs två tredjedelars majoritet; för ikraftträdande av dessa förslag behövs ratifikation av två tredjedelar av medlemmarna, "bland dem alla ständiga medlemmar av säkerhetsrådet"; här kommer vetorätten in.